

12. Архимандрит Антоний, ректор Таврической духовной семинарии: Некролог // ТЕВ. – 1894. – №39. – С. 1083–1100.
13. Протокол общего собрания Симферопольского Александро-Невского братства, бывшего под председательством покровителя братства преосвященнейшего Мартиниана, епископа Таврического и Симферопольского // ТЕВ. – 1888. – №6. – С. 249–255.
14. Отчет совета Симферопольского Александро-Невского братства за 1887 год // ТЕВ. – 1888. – №6. – С. 256–286.
15. От совета Симферопольского Александро-Невского братства // ТЕВ. – 1888. – №6. – С. 247–248.
16. Накропин А. Крымские пещеры // ТЕВ. – 1872–1875. – №1. – С. 21–33.
17. Накропин А. Первая евангельская проповедь славянам, когда Русь начала креститься, и крещение Владимира в Херсонесе Таврическом (900-летний юбилей) // ТЕВ. – 1888. – №8. – С. 361–380.
18. Каркиникала Х. Описание Бахчисарайского Свято-Николаевского собора. (Ввиду исполнившегося столетия его существования: 1800–1900 гг.) // ТЕВ. – 1900. – №17. – С. 1218–1225.
19. Синицын Ф. Празднование столетнего юбилея Карасубазарского Св.-Николаевского собора // ТЕВ. – 1894. – №1. – С. 36–50.
20. [Родионов М.К.]. Сведения о Бахчисарайской Успенской церкви, устроенной в каменной скале // ТЕВ. – 1890. – №2–3. – С. 118–127.
21. Херсонес Таврический, крещение в нем св. равноапостольного князя Владимира в Херсонесе Таврическом и Херсонесский монастырь как памятник этого события // ТЕВ. – 1888. – №9–10. – С. 422–487.
22. [Об учреждении при Таврическом Херсонесском монастыре древле-хранилища для помещения в оном предметов, находимых при раскопках] // ТЕВ. – 1899. – №17. – С. 1187–1188.
23. Георгий. Высокопреосвященный Иннокентий, архиепископ Херсонский и Таврический // ТЕВ. – 1900. – №22. – С. 1599–1624.
24. Иванов А. Воспоминания о высокопреосвященном Иннокентии, архиепископе Херсонском и Таврическом // ТЕВ. – 1900. – №23. – С. 1667–1688.
25. Кумпан И. Преосвященный Иннокентий, архиепископ Херсонский и Таврический. – С. 1756–1762.

М.М.Блакитний

Діяльність православних товариств Чернігівської єпархії у другій половині XIX – на початку XX ст. (за матеріалами часописів "Черниговские епархиальные известия" та "Вера и жизнь")

8 травня 1864 р. імператор Олександр II підписав закон про православні братства, покликані сприяти зміцненню авторитету Російської

православної церкви "для противодействия посягательствам на ее права со стороны иноверцев, для созидания и украшения православных храмов, для дел христианской благотворительности, для распространения и утверждения духа просвещения" [1].

Часописи "Черниговские епархиальные известия" (з 1876 по 1911 рр.) та "Вера и жизнь" (з 1912 по 1917 рр.) систематично висвітлювали діяльність православних товариств Чернігівської єпархії.

Перші спроби відновлення подібних громадських інституцій у Чернігівській губернії на зразок давніх українських церковних братств зробив архієпископ Філарет (Гумілевський). Зокрема, у 1862 р. "Черниговские епархиальные известия" повідомили, що чернігівський архієрей заснував Братство для сприяння сільським парафіяльним школам. На його потреби архієпископ Філарет вніс 25 крб., а члени товариства повинні були щорічно вносити хоча б 1 крб. [2]. До складу цього Братства увійшли священник зі Санкт-Петербурга О.Гумілевський, ігумен Батуринаського монастиря Августин та ін. [3].

У 1876 р. часопис "Черниговские епархиальные известия" сповістив про відкриття у жовтні в Чернігові єпархіального відділення православного Місіонерського товариства. Членами організації виявили бажання стати 70 чоловік, у тому числі й чернігівський губернатор М.Дараган, які пожертвували загалом 281 крб. [4]. 26 грудня того ж таки року, як засвідчив часопис, відбулися загальні збори членів товариства, які обрали його керівний склад. Головами організації у різні роки були чернігівські архієреї і вікарії – єпископ Серапіон, єпископ Веніамін, новгород-сіверський єпископ Нестор, заступниками – губернські предводителі дворянства М.Неплюєв і О.Рачинський, чернігівський губернатор М.Родіонов, членами тривалий час перебували дійсні статські радники В.Гортинський, О.Ханенко і Ф.Бобир. Казначейми товариства були священники І.Буримов і О.Вишняков, діловодами – священники П.Томашевський і Т.Стефановський [5]. У різні роки кількість членів цього об'єднання коливалася від 70 до 155 чоловік. Товариство залучало грошові кошти через пожертви й членські внески для підтримки православних місій на Далекому Сході Російської імперії. З 1878 р. часопис щорічно публікував звіти та журнали засідань товариства, які докладно висвітлювали його діяльність [6]. Так, на допомогу Іркутській єпархії у 1884 р. було зібрано і відправлено 673 крб., у 1888 р. – 1157 крб. [7–8]. Для підтримки православної церкви у м.Оренбург у 1906 р. було витрачено 2500 крб. [9]. У 1907 р. на потреби православної місії у м.Благовіщенськ товариство надало 2423 крб. [10]. У 1910 р. було зібрано 2249 крб., які надійшли на рахунок Забайкальського відділу православного

Місіонерського товариства у м.Чита [11]. Таким чином, Чернігівське відділення православного Місіонерського товариства займалося виключно залученням коштів для підтримки Православної Церкви у віддалених регіонах Російської імперії.

Як повідомляв часопис "Черниговские епархиальные известия", 2 лютого 1884 р. при Ніжинському Благовіщенському чоловічому монастирі було створено Братство "Божьей Матери всех скорбящих радости" для надання соціальної допомоги незаможним верствам населення Ніжина. Ініціатором створення товариства був професор богослів'я Ніжинського історико-філологічного інституту і викладач Ніжинської гімназії протоієрей А.Хойнацький. Братство тривалий час очолював настоятель Ніжинського Благовіщенського чоловічого монастиря архімандрит Григорій, а потім його наступники Василій та Іоан. Обов'язки казначея виконували ієромонахи Ніжинського Благовіщенського монастиря Даниїл і Олександр, діловода – священики Ф.Васютинський і Г.Спаський. Членами ради Братства довгий час були професори Ніжинського історико-філологічного інституту М.Бережков та А.Хойнацький, купець І.Соколов [12]. З 1885 р. часопис щорічно публікував звіти Ніжинського братства про його діяльність. Вони свідчать, що одноразові виплати, як правило, коливалися у межах від 10 до 36 крб. Так, з жовтня 1884 р. по травень 1885 р. загальна сума допомоги найбільшій мешканцям становила 504 крб. Водночас, загальний капітал братства складав 1866 крб. Значну суму – 1000 крб. – пожертвував йому М.Терещенко [13].

Часопис опублікував новий статут Ніжинського братства, який було затверджено 3 грудня 1887 р. чернігівським єпископом Веніаміном. У статуті, зокрема, зазначалося: "Нежинское Братство имеет целью вспомоществовать по преимуществу бедным и не имущим жителям города Нежина, для чего выдает пособие прежде всего истинно-нуждающимся престарелым и увечным, слепым, больным, безприютным сиротам, лицам, потерпевшим от пожара, также хлопчет о помещении нуждающихся в богоугодных заведениях, принимает участие в погребении бедных, и т.п." [14]. За десять років діяльності товариства (з 1884 по 1893 р.) по допомогу до нього звернулося 2088 чоловік, яким було надано 5700 крб. [15]. На допомогу мешканцям Ніжина у 1901 р. було витрачено 226 крб., а у 1908 р. – 293 крб. [16–17].

Часопис інформував, що 21 березня 1888 р. на загальному зібранні у Троїцькому архієрейському будинку, на якому були присутні викладачі духовних навчальних закладів Чернігова і міське духівництво, з нагоди святкування 900 років хрещення Русі чернігівський єпископ Веніамин

запропонував відкрити у місті православне Братство з метою "ослаблення раскола с его сектами, с давних времен свившего себе центральное гнездо в Стародубе". Єпископ Веніамін окреслив і основні засоби для боротьби з розколом: запровадження посади місіонера, відкриття бібліотек при церквах, випуск спеціальної друкованої продукції, просвітницькі лекції, проповіді священників, відкриття церковно-приходських шкіл та шкіл грамоти. Єпископ доручив спеціальній комісії, яка складалася з кафедрального протоієрея Г.Дияконова, помічника наглядача Чернігівського духовного училища М.Доброгаєва і викладача Чернігівської духовної семінарії В.Острогорського, розробити проект статуту Чернігівського православного братства св.Чернігівського князя Михайла [18]. Через деякий час часопис оприлюднив статут Братства св.Михайла, князя Чернігівського, який було затверджено єпископом Чернігівським та Ніжинським Веніаміном 11 серпня 1888 р. У ньому була сформульована така мета діяльності товариства: "Братство св.Михаила, князя Черниговского, по инициативе Преосвященного Вениамина, Епископа Черниговского, учреждается в гор.Чернигове при Свято-Михайловской церкви в духовной семинарии для противодействия русскому расколу (сект безпоповщинской, поповщинской и Австрийского священства), гнездящемуся в разных посадах и слободах некоторых уездов Черниговской губернии, а именно: Стародубского и Новозыбковского (преимущественно), Суражского и от части Городницкого, а также для противодействия и другим, могущим появиться в пределах Черниговской епархии сектам, занесенным в настоящее время на юге России с западной Европы (как напр. штундизм)" [19].

Офіційне відкриття Братства св.Михайла, князя Чернігівського, відбулося 20 вересня 1888 р. – у день пам'яті князя та його боярина Федора. На цій урочистій події були присутні чернігівський єпископ Веніамін, новгород-сіверський єпископ Афанасій, начальник міського гарнізону генерал В.Максимович, граф Г.Милорадович та інші. На першому засіданні були обрані керівні органи товариства [20]. З 1889 р. часопис розпочав періодично друкувати щорічні звіти Братства про його діяльність і журнали засідань. Вони містять списки членів товариства, інформацію про фінансовий стан організації, наслідки діяльності братства щодо старообрядців Чернігівської єпархії, засоби і методи, які використовувало Братство [21].

12 грудня 1890 р. чернігівський єпископ Веніамін затвердив змінений статут Братства св.Михайла, князя Чернігівського, у якому була сформульована нова мета діяльності товариства: "Братство св.Михаила, князя Черниговского, имеет целью распространение религиозно-нравственного

просвещения в духе св.православной церкви, ограждение православного населения от влияния ложных учений и привлечение в лоно православной церкви заблуждающихся в расколе и других вредных учениях". Основными засобами для досягнення цієї мети були: всебічне сприяння церковно-приходським школам, просвітницькі лекції, випуск спеціальної друкованої продукції, відкриття бібліотек і книжкових складів, розвиток місіонерства і церковного співу. Також у статуті були розкриті умови членства у складі братства, питання фінансового забезпечення, схарактеризовані напрями діяльності [22]. Повторне відкриття Братства св.Михайла, князя Чернігівського, за зміненням статутом відбулося 27 січня 1891 р. [23].

Очолювали Братство у різні роки ректор Чернігівської духовної семінарії М.Марков, вікарій Чернігівської єпархії єпископи Сергій, Мефодій, Нестор і Пахомій. Обов'язки заступника виконували протоієреї І.Платонов, Ф.Ладухин і Ф.Васютинський. Членами ради тривалий час були викладачі Чернігівської духовної семінарії священники О.Єфимов, М.Доброгасв і І.Лебедев. Довічними членами були обрані чернігівський єпископ Веніамін і граф Г.Милорадович. Загалом, кількість членів товариства коливалася від 116 до 183 чоловік [24].

Згідно з розпорядженням чернігівського єпископа Веніаміна, у 1891 р. під контроль товариства перейшла Єпархіальна училищна рада. Таким чином, Братство св.Михайла, князя Чернігівського, фактично почало керувати усіма наявними на той час початковими духовними школами (102 церковно-приходські школи і 279 шкіл грамоти).

З нагоди 900-річчя створення єпископської кафедри у Чернігові член товариства кафедральний протоієрей І.Платонов, восени 1891 р., запропонував раді братства надрукувати у "Черниговских епархиальных известиях" і окремими брошурами ювілейні статті про чернігівських святих та місцеві чудодійні ікони. Відповідальними у цій справі були призначені чернігівський історик О.Ханенко і протоієрей І.Платонов [25].

У 1893 р., як сповістив часопис, у м.Новозибкові було відкрито книжковий склад, на якому зосереджувалися книжки, спрямовані проти старообрядців [26].

У звіті Братства за 1894 р., оприлюдненому в часописі, повідомлялося, що у губернії мешкало близько 70 тис. старообрядців, особливо багато їх було у Новозибківському (31486 чоловік), Стародубському (17525 чоловік), Суразькому (11444 чол.) та Городянському (9 тис. чол.) повітах [27].

20 червня 1895 р. у Ніжині відбулося відкриття повітового осередка Братства св.Михайла, князя Чернігівського, головою якого було обрано

протоієрея Ф.Васютинського. Членами товариства виявив бажання стати 51 чоловік, серед яких були три професори Ніжинського історико-філологічного інституту О.Безбородька – М.Лілеєв, П.Люперсольський і М.Бережков [28]. 20 вересня 1895 р. Новозибківський відділ братства своїм коштом відкрив жіночу церковно-приходську школу, в якій у 1896 р. навчалось 42 учениці [29].

Загалом, наприкінці 90-х рр. ХХ ст. у Чернігівській єпархії діяло п'ять повітових відділів Братства – Конотопський, Ніжинський, Новозибківський, Стародубський та Клинцівський. Часопис детально розповідав про їх персональний склад та діяльність [30]. У 1908 р. було відкрито ще один відділ Братства у Кролевці [31].

У квітні 1914 р. заходами Братства св.Михайла, князя Чернігівського, була відкрита єпархіальна типографія [32]. Під час Першої світової війни Братство св.Михайла, згідно з інформацією часопису "Вера и жизнь", активно займалося благодійницькою діяльністю. Так, з початком військових дій товариство надіслало ікони св.Михайла, князя Чернігівського, і боярина Федора до полкових церков Переволочинського та Хвалінського полків [33]. 12 жовтня 1914 р. члени Братства на своєму зібранні постановили розпочати збирання теплої одежки для вояків російської армії [34].

Як інформував часопис "Черниговские епархиальные известия", 27 травня 1890 р. у м.Новгород-Сіверський, за клопотанням чернігівського єпископа Веніаміна, було створено Братство св.Димитрія, митрополита Ростовського. Очолювали його архімандрити Новгород-Сіверського Спасо-Преображенського монастиря Тихон і Афанасій, обов'язки заступника виконували новгород-сіверський повітовий предводитель дворянства граф І.Шуленбург, протоієрей П.Фльоров та ісправник О.Ворников [35]. Членами братства у різні роки були від 76 до 90 чоловік [36].

Статут, який було надруковано у єпархіальному виданні, так визначав основну мету його діяльності: "Братство, учреждаемое при Новгород-Северском монастыре, поставляет своею задачею религиозно-нравственное воспитание народа и утверждение в народе православной веры и христианского благочестия: а) чрез посредство внебогослужебных чтений или собеседований, открываемых священнослужителями в городах и селах Черниговской епархии, и б) чрез распространение в народе, посредством даровой раздачи книг религиозно-нравственного содержания". У статуті також йшлося про керівні структури братства, фінансову базу, яка складалася, в основному, за рахунок пожертв [37].

З 1891 р. на сторінках єпархіального видання оприлюднювалися щорічні звіти про діяльність Братства св.Димитрія, митрополита Ростовського, яка

зводилась до проведення релігійно-просвітницьких лекцій для населення у Новгород-Сіверському Спасо-Преображенському монастирі [38].

21 листопада 1893 р. коштом Братства св.Димитрія, митрополита Ростовського, у місті була відкрита церковно-приходська школа з нагоди 900-річчя Чернігівської єпархії. Членами Братства на той час було 76 осіб [39].

Часопис інформував, що 11 березня 1894 р. у Чернігові на загальному зібранні членів місцевого осередку Червоного Хреста було відкрито відділ Імператорського Православного Палестинського товариства, головою якого великий князь Сергій Олександрович призначив чернігівського єпископа Антонія. Кількість членів організації коливалася від 21 до 23 осіб.

Згідно зі Статутом, основна мета діяльності товариства полягала у: "1) поддержание и укрепление православия в святой земле и 2) пособие православным паломникам святых мест Востока". Для досягнення цих цілей товариство підтримувало православні церкви і створювало школи у "Святій Землі", забезпечувало належні умови перебування паломників на Близькому Сході, друкувало необхідну літературу, проводило просвітницькі лекції серед населення Чернігівської єпархії [40].

У 1895 р. часопис оприлюднив правила діяльності відділів Імператорського Православного Палестинського товариства і почав друкувати щорічні звіти про діяльність Чернігівського відділу. Так, за перший рік діяльності він зібрав 6048 крб., які надійшли до Імператорського Православного Палестинського товариства у Санкт-Петербурзі [41–42]. Зі звіту про діяльність Чернігівського відділу Імператорського Православного Палестинського товариства за другий рік його існування довідуємося, що загальна сума пожертв становила 4503 крб. [43].

Менш докладно на сторінках часописів висвітлена діяльність Товариства преподобного Веніаміна. Єпархіальне видання зазначало, що у 1890 р. чернігівський єпископ Веніамін заснував Товариство для допомоги малозабезпеченим учням Чернігівського духовного училища. Однак після смерті чернігівського архієрея у лютому 1893 р. воно впродовж 12 років не діяло і тільки у 1902 р. завдяки єпископу Новгород-Сіверському Ісидору, який вніс до каси товариства 205 крб., воно відновило свою діяльність. 22 жовтня 1902 р. на загальному засіданні членами ради Товариства були обрані наглядач Чернігівського духовного училища М.Доброгаєв (голова), протоієрей О.Тупатилів, статський радник Д.Білевич, надвірний радник Д.Биковський, В.Лосицький та С.Поповський. Членами товариства у 1903 р. були 162 особи, організація надала матеріальну і грошову допомогу 22 учням училища [44].

У 1911 р. було засновано Товариство св.Феодосія для допомоги малозабезпеченим учням Чернігівської духовної семінарії [45].

Часопис "Вера и жизнь" повідомив своїх читачів, що 1 травня 1912 р. при Чернігівському єпархіальному жіночому училищі відбулося відкриття братства св.Філарета Милостивого [46].

Таким чином, публікації у часописах "Черниговские епархиальные известия" і "Вера и жизнь" дозволяють скласти досить повне уявлення про діяльність православних єпархіальних братств та організацій Чернігівської єпархії у другій половині XIX – на початку XX ст., які не тільки протидіяли поширенню старообрядцтва і протестантських віровчень, але й активно займалися благодійництвом, опікувалися розвитком освіти й культури.

Література

1. Церковные братства // Энциклопедия Брокгауза и Эфрона. – СПб., 1903. – Т. 38. – С. 98.
2. Распоряжения епархиального начальства // Черниговские епархиальные известия (далі – ЧЕИ). – 1862. – №9. – Часть официальная. – С. 103.
3. Объявления // ЧЕИ. – 1862. – №18. – Часть официальная. – С. 176.
4. Открытие Черниговского Епархиального Комитета Православного Миссионерского Общества // ЧЕИ. – 1876. – №22. – Часть неофициальная. – С. 660–669.
5. Отчет Черниговского Епархиального Комитета Православного Миссионерского Общества с 22 октября 1876 г., по 1 января 1878 года // ЧЕИ. – 1878. – №8. – Часть официальная. – С. 158–163.
6. Отчет Черниговского Епархиального Комитета Православного Миссионерского Общества с 22 октября 1876 г., по 1 января 1878 года // ЧЕИ. – 1878. – №8. – Часть официальная. – С. 158–163.
7. Разные известия // ЧЕИ. – 1885. – №6. – Часть официальная. – С. 216–232.
8. Разные известия // ЧЕИ. – 1888. – №23. – Часть официальная. – С. 764 – 778.
9. Епархиальные известия // ЧЕИ. – 1907. – №11. – Часть официальная. – С. 245–265.
10. Отчет Черниговского Епархиального Комитета Православного Миссионерского Общества // ЧЕИ. – 1908. – №10. – Часть официальная. – С. 294–324.
11. Епархиальные известия // ЧЕИ. – 1911. – №13. – Часть официальная. – С. 336–363.
12. Открытие Братства "Божий Матери всех Скорбящих Радости" в г.Нежине, 2 февраля 1884 года // ЧЕИ. – 1884. – №5. – Часть неофициальная. – С. 185–200; Отчет Нежинского Братства "Божий Матери всех Скорбящих Радости" за первое время его существования, от открытия его 2-го февраля до братского праздника, 24 октября 1884 года // ЧЕИ. – 1885. – №2. – Часть неофициальная. – С. 45–49.

13. Отчет Нежинского Братства Божий Матери всех скорбящих радости с 26-го октября 1884 года по 19-е мая 1885 года // ЧЕИ. – 1885. – №12. – Часть официальная. – С. 440–451.
14. Разные известия // ЧЕИ. – 1888. – №2. – Часть официальная. – С. 72 – 87.
15. Разные известия // ЧЕИ. – 1893. – №24. – Часть официальная. – С. 657–678.
16. Епархиальные известия // ЧЕИ. – 1901. – №22. – Часть официальная. – С. 692–699.
17. Епархиальные известия // ЧЕИ. – 1908. – №22. – Часть официальная. – С. 879–887.
18. Из хроники епархиальной жизни // ЧЕИ. – 1888. – №7. – Часть неофициальная. – С. 198–200.
19. Разные известия // ЧЕИ. – 1888. – №17. – Часть официальная. – С. 579–590.
20. Открытие Братства св.Михаила, князя Черниговского // ЧЕИ. – 1888. – № 18. – Часть неофициальная. – С. 661–664.
21. Отчет Братства св.Михаила, князя Черниговского // ЧЕИ. – 1889. – №19. – Часть неофициальная. – С. 499–507.
22. Разные известия // ЧЕИ. – 1891. – №1. – Часть официальная. – С. 4–11.
23. Открытие братства св.Михаила, князя Черниговского, по измененному уставу братства // ЧЕИ. – 1891. – №4. – Часть неофициальная. – С. 159–164.
24. Разные известия // ЧЕИ. – 1891. – №7. – Часть официальная. – С. 285–298.
25. Разные известия // ЧЕИ. – 1891. – №21. – Часть официальная. – С. 713–736.
26. Отчет Братства св.Михаила, князя Черниговского, за пятый братский год // ЧЕИ. – 1894. – №6. – Часть неофициальная. – С. 245–256; №7. – Часть неофициальная. – С. 301–313.
27. Епархиальные известия // ЧЕИ. – 1895. – №11. – Часть официальная. – С. 410–415; №12. – Часть официальная. – С. 502–535.
28. Открытие в г.Нежине Отделения Братства св.Михаила, князя Черниговского // ЧЕИ. – 1895. – №14. – Часть неофициальная. – С. 431–432.
29. Годичный отчет Новозыбковского Отделения Братства Св.Михаила, князя Черниговского // ЧЕИ. – 1897. – №10. – Часть официальная. – С. 309–314.
30. Епархиальные известия // ЧЕИ. – 1898. – №1. – Часть официальная. – С. 21–61.
31. Епархиальные известия // ЧЕИ. – 1909. – №12. – Часть официальная. – С. 377–403.
32. Епархиальная типография. Возстановление в г.Чернигове древней Епархиальной Типографии // Вера и жизнь. – 1914. – №3–4. – Часть неофициальная. – С. 77–92.
33. Хроника местной жизни. Благодарность Хвалынского полка // Вера и жизнь. – 1914. – №20. – Часть неофициальная. – С. 100–102.
34. Общее экстренное собрание членов Братства Св.Михаила, князя Черниговского // Вера и жизнь. – 1914. – №20. – Часть неофициальная. –

С. 104–107.

35. Открытие братства св.Димитрия, митрополита Ростовского // ЧЕИ. – 1890. – №14. – Часть неофициальная. – С. 281–285.

36. Список членов братства святителя Димитрия Ростовского // ЧЕИ. – 1890. – №14. – Часть неофициальная. – С. 285–288.

37. Разные известия // ЧЕИ. – 1890. – №14. – Часть официальная. – С. 330–335; №15. – Часть официальная. – С. 403–407; №16. – Часть официальная. – С. 423–430.

38. Разные известия // ЧЕИ. – 1891. – №8. – Часть официальная. – С. 336–352.

39. Отчет Братства св.Димитрия, Митрополита Ростовского при Новгород-северском Спасо-Преображенском монастыре за 1894 год // ЧЕИ. – 1895. – №11. – Часть официальная. – С. 415–429.

40. Открытие в г.Чернигове отдела Императорского Православного Палестинского Общества // ЧЕИ. – 1894. – №11. – Часть неофициальная. – С. 449–453.

41. Распоряжения Высшего Правительства // ЧЕИ. – 1895. – №3. – Часть официальная. – С. 76–88.

42. Епархиальные известия // ЧЕИ. – 1895. – №9. – Часть официальная. – С. 258–264.

43. Епархиальные известия // ЧЕИ. – 1896. – №11. – Часть официальная. – С. 363–367.

44. Записка о состоянии Общества преподобного Вениамина // ЧЕИ. – 1903. – №16. – Часть официальная. – С. 552–565.

45. Устав Общества Святого Феодосия // ЧЕИ. – 1911. – №4. – Часть официальная. – С. 116–122.

46. Хроника местной жизни // Вера и жизнь. – 1912. – №10. – Часть неофициальная. – С. 113–117.

Л.С.Аскерова

Безпритульність та жебрацтво у Чернігові у ХІХ – на початку ХХ ст.

Чернігів упродовж ХІХ – на початку ХХ ст. зазнав значних економічних змін, що позначилося на сфері утримання бідних. Проблема бідності, а саме вирішення питань безпритульності, була однією з головних турбот місцевих органів влади. Питання безпритульності часто-густо вирішувалися за рахунок благодійності. Благодійність – це діяльність, завдяки якій громадські та приватні ресурси добровільно спрямовуються їхніми власниками для допомоги соціально незахищеним групам людей, вирішення суспільних проблем, а також поліпшення умов громадського життя. Під терміном "державна благодійність" розуміють опіку або